

معماری مساجد

مدرن و معاصر

آسیا، اروپا، آمریکا، آفریقا و اقیانوسیه

نویسندگان

دکتر محمدرضا پورجعفر

استاد دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

آرین امیرفانی

پژوهشگر دوره دکتری معماری دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

محمدرضا لیلیان

پژوهشگر دوره دکتری معماری دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس

انتشارات طمان/هله

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

سرشناسه	: پورجعفر، محمدرضا، ۱۳۳۴-
عنوان و نام پدید آور	: معماری مساجد مدرن و معاصر آسیا، اروپا، امریکا، افریقا و اقیانوسیه محمدرضا پورجعفر، آراین امیرخانی، محمدرضا لیلیان.
مشخصات نشر	: تهران: طحان: هله، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۴۰۸ ص.: مصور(بخشی رنگی)، نقشه، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۲۵-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: معماری مساجد- - ایران
موضوع	: معماری اسلامی
شناسه افزوده	: امیرخانی، آراین، ۱۳۶۴-
رده بندی کنگره	: ۱۳۸۹ م۹پ/na۴۷۶
رده بندی دیویی	: ۷۲۶/۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۱۰۰۱۲۲

معماری مساجد مدرن و معاصر

آسیا، اروپا، امریکا، آفریقا و اقیانوسیه

تألیف: دکتر محمدرضا پورجعفر
آراین امیرخانی
محمدرضا لیلیان

ناشر: طحان

ناشر همکار: هله

مدیر تولید: ابوالفضل جلاخلو

طراح جلد: علی پورجعفر

چاپ: مؤسسه چاپ مطبوعاتی ایران

صحافی: یادگار

لیتوگرافی: آرمانسا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۰

شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۲۵-۲

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

تلفن‌های مرکز پخش: ۶۶۴۰۳۱۹۱ - ۶۶۴۰۳۲۰۸ - ۰۲۱

فاکس: ۶۶۹۶۷۰۵۹

شماره همراه: ۰۹۱۲۱۹۸۵۶۱۷

مقدمه

خداوند برای مسجد اهمیتی زیاد و مقامی عظیم قایل است. مسجد خانه خدا برای عبادت و برترین و شریف‌ترین مکان بر روی زمین است. مسجد مرکز اتصال قلب و روح به محبوب حقیقی و جای شنیدن دعوت حضرت حق است. مسجد خانه‌ی قرآن، مدرسه عشق، مکتب دانش، مرز بینش و محل گرفتن قیوضات ربانیه از عالم قدس است. مسجد مرکز وحدت و استحکام مسلمین است. مسجد در عرف قرآن برای ذکر خداست. در قرآن مجید، کلمه مسجد حدود ۲۲ بار و کلمه مساجد ۶ بار ذکر شده‌اند. ۱۵ مورد از موارد مذکور به صورت مسجد الحرام آمده است که منظور همان مسجد الحرام است که کعبه را در خود جای داده است دو مورد دیگر که یکی به صورت مسجد الاقصی که همان قبله اول مسلمانان و دیگری بصورت مسجد ضرار ذکر شده است و ۵ مورد هم بدون قید آمده است. کلمه مساجد نیز ۶ مورد دیده می‌شود که سه مورد آن با واژه الله (مساجد الله) مشاهده می گردد . در سوره اسراء دو آیه در رابطه با مسجد الاقصی مشاهده می‌شود که اشاره به معراج پیامبر (ص) از آن مسجد دارد. خداوند به پیامبرش می‌فرماید در مسجدی قیام به عبادت کن که شالوده آن بر اساس تقوا گذارده شده است. (المسجد اسس علی التقوی من اول يوم احق ان تقوم فیه) (تفسیر نمونه ج ۸/ ۱۳۲- ۱۱۶ ترجمه بهتر مجمع السان ص ۳۱۴ و جلد ۱۷. ص ۱۲ ترجمه بقیه المیزان جلد ۹ ص ۶۱۸)؛ از پیامبر اکرم نقل شده است، که: **"من بنی مسجدا فی الدنيا اعطاه الله بکل شبر منه-او قال بکل ذراع منه-مسیره اربعین الف عام مدینه من ذهب و فضة و در و یاقوت و زمرد و زبرجد ولؤلؤ..."** هر که در دنیا مسجدی بسازد خداوند در برابر هر وجب یا ذراع آن (به مقداری که چهل هزار سال پیموده می‌شود) شهری از طلا و نقره، در و یاقوت، زمرد و زبرجد و لولو به او عطا می‌کند. ساختن مسجد از مستحبات موءکد است و پاداشی بزرگ و ثوابی بسیار دارد. در مورد ثمرات ساختن مسجد احادیث بسیاری از اهل بیت بیان شده است . احادیث فراوانی به نقل از اهل بیت ذکر گردیده که اهمیت فوق‌العاده این کار را نشان می‌دهد. از احادیث و آیات چنین بر می‌آید که مساجد خانه‌های خداوند بر روی زمین هستند و در این خانه‌ها باید خداوند را با اخلاص یاد کرد. همچنین توصیه شده است که مساجد در مکان‌های مقدس بنا شوند.

از طرفی مسجد مکان تبلیغ و ارشاد، هدایت مردم، عرضه کردن قوانین الهی و آشنا نمودن مردم با آن می‌باشد. مسجد پایگاه اجتماع مردم، زمینه ساز ایجاد وحدت و همبستگی هر چه بهتر و بیش‌تر در میان اقشار مختلف اسلامی و دیدار با هم دیگر در هر صبح و شام است. منبر مسجد، سنگر بزرگ نور افشانی مبلغان و گویندگان عالم و عامل

می‌باشد، منبری که جایگاه پیامبر و اوصیاء آن‌ها و اولیا الله بوده است. محراب مسجد به سمت قبله و برای تعیین جهت صراط مستقیم است که همه باید به آن سمت و سو به عبادت بپردازند؛ لذا با در نظر گرفتن همه این موارد و تاکیدات مشابه، انجام پژوهشی جامع و کامل در مورد وضعیت مساجد در دوران معاصر، به طور کامل احساس می‌شود. این اثر در جهت پاسخ به این نیاز تهیه و تنظیم گردیده است، امید است که مقبول حضرت حق و بندگان خالص او قرار گیرد. همچنین بر خود لازم می‌دانیم از کلیه دانشجویان معماری ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۸ و به خصوص جناب آقای *دکتر محمد رضا بهمانیان* که همواره ما را از مباحث حکمت هنر بهره‌مند نموده‌اند سپاس‌گذاری می‌نماییم.

دکتر محمد رضا پورجعفر

آرین امیرخانی

محمد رضا لیلیان

پیشگفتار

حمد و سپاس ایزد منان را که فرصتی فراهم آورد تا تدریس معماری ادیان را در دوره دکتری معماری عهده دار شوم. یکی از علت‌های اصلی واگذاری این درس به اینجانب تا حدودی به علت حضور دراز مدت من در شبه قاره هندوستان (موزه مذاهب) و آشناییم با مذاهب گوناگون در آن سرزمین بود. دراین راستا به تهیه مطالبی جهت ارائه در کلاس (به صورت به اصطلاح پاورپوینت) پرداختم. از مطالب ارائه شده مذکور خمیر مایه‌ای برای مجموعه کتاب‌های معماری ادیان مهیا گردید.

کتابی که در پیش رو دارید، به عنوان معماری مساجد مدرن از مجموعه مذکور و با کمک آقایان مهندس آرین امیرخانی و مهندس محمدرضا لیلیان مهیا گردیده است. در این کتاب نخست به کلیاتی در مورد ریشه شناسی واژه‌ها، تشریح فرقه‌های مختلف اسلامی و باورها و اعتقادات آن‌ها پرداخته شده است. سپس ضمن اشاره‌ای به معماری اسلامی و معماری مسلمین، مطالبی پیرامون تاریخچه و جایگاه مسجد ارائه شده است. بحث در مورد نگرش فلسفی، تاریخی، مبانی نظری معنوی و انعکاس دیدگاه‌های موجود در فرم فیزیکی معماری مساجد از دیگر مطالب ارائه شده در این کتاب محسوب می‌شود. در ادامه ضمن اشاره‌ای مختصری به چگونگی توسعه اسلام، نمونه‌ای از مساجد طراحی شده با گرایشی مدرنیستی در دوران معاصر در کشورهای آسیایی خاور نزدیک و دور و اروپای شرقی و غربی، آمریکا، آفریقا و استرالیا پرداخته شده است. بخش پایانی کتاب مذکور را جمع‌بندی مطالب مطرح شده و نکات قابل ملاحظه‌ای درباره‌ی چگونگی طراحی مساجد دوران معاصر چه با سبک و سیاق سنتی و چه به صورت مدرن و یا دیگر سبک‌های طراحی تشکیل می‌دهد. در این ارتباط نیز به یاری خداوند مجموعه‌ای جامع به زبان فارسی درمورد معماری ادیان گوناگون برای دانشجویان معماری، طراحی و هنر با عناوین: اندیشه‌های دینی و معماری (آیین‌ها، اعتقادات، حکمت، عرفان و فلسفه)، معماری ادیان کهن (بین النهرین، مصر، هاراپا، چین، مایا، آزتک و ...)، معماری معابد (هندوئیسم، جینیسم و سیکسزم)، معماری معابد بودایی (ذن و شنتو)، معماری معابد زرتشتی و یهودی، معماری کلیسا (که قبلاً منتشر شده است) در دست تهیه و تدوین است که بتواند برای پژوهشگران دوره دکتری و بخشی از درس سیر اندیشه‌ها، نظریه‌ها و مکاتب به عنوان مرجع مورد استفاده قرار گیرد. اگر چه در زمینه ادیان و معماری کتاب‌های متعددی به زبان‌های گوناگون نوشته شده است، لیکن کتاب‌های نوشته شده (همچون تاریخ جامع ادیان نوشته شهید بزرگوار دکتر علی شریعتی و یا کتاب تاریخ جامع ادیان، تالیف جان ناس و ترجمه آقای علی اصغر حکمت) و یا کتب

دیگری در زمینه معماری)، اکثرا بطور مجزا به مباحث پیرامون ادیان و معماری پرداخته و منتشر شده است. اما در این مجموعه به تاثیر هر یک از ادیان بر معماری ابنیه مذهبی پرداخته شده است و سعی می‌شود مجموعه‌ای نسبتا جامع در باب معماری ادیان تهیه و تقدیم گردد. مجموعه کتب مذکور سعی در پرداختن به کاربرد آموزه‌های دینی در شکل‌گیری جوهره‌ی اصلی معماری و پشتیبانی نظری عمیق در تبلور فیزیکی معماری دارد که حاصل سال‌ها مشاهده، مطالعه، پژوهش و تدریس در زمینه سیر اندیشه‌های معنوی معماری می‌باشد. در این مجموعه کتب می‌توان معنویت پشتیبانی کننده در معماری که در گوشه و کنار دنیا موجب بیمه کردن آثار معماری و توسعه آن‌ها به صورت فعال و افزایش غنای آن‌ها در هر دوره و زمان گردیده است، را شاهد بود. شاید بتوان چنین درس گرفت که اندیشه‌های معنوی مفیدترین و بهترین بیمه کننده آثار برجسته‌ی دینی معماری در طول تاریخ محسوب می‌شوند و خواهند شد.

در این جا بر خود واجب می‌دانم که از تمامی استادان گروه معماری دانشکد هنر معماری دانشگاه تربیت مدرس به خصوص جناب آقایان دکتر علی اکبر تقوایی، دکتر محمد رضا بمانیان، و دکتر مجتبی انصاری که فضایی پژوهشی را فراهم نموده‌اند، و از آقای علی پورجعفر (طراح جلد کتاب) و خانم سارا پورجعفر که در به ثمر رسیدن این مجموعه مرا یاری نموده‌اند، تشکر و قدردانی به عمل آورم.

و من ا... توفیق

محمد رضا پورجعفر

دانشیار دانشگاه تربیت مدرس

۵	مقدمه ناشر
۷	مقدمه مؤلف
۹	پیشگفتار
۱۳	الف) کلیات
۱۵	- معماری جهان اسلام
۱۶	- معماری اسلامی و معماری مسلمین
۱۶	- مسجد به عنوان نماد اصلی معماری اسلامی
۱۷	- تاریخچه مسجد
۲۱	- مسجد و جایگاه ویژه آن در اسلام
۲۳	- معماری مسجد، نگرش فلسفی و تاریخی
۲۷	- مبانی معنوی در عناصر مسجد
۳۱	- تاریخچه عناصر مسجد
۳۳	- دیدگاه‌های موجود در ساخت مساجد مدرن
۳۸۵-۳۷	ب) بررسی نمونه‌های موردی مساجد مدرن
۳۷	۱- آسیا
۳۷	۱-۱- خاور نزدیک
۱۵۹	۱-۲- خاور دور
۲۱۹	۲- اروپا
۲۱۹	۲-۱- اروپای شرقی
۲۸۵	۲-۲- اروپای غربی
۳۱۹	۳- آمریکا
۳۴۷	۴- آفریقا
۳۸۵	۵- استرالیا
۳۹۵	سخن پایانی
۴۰۳	منابع